

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

здобувачки ступеня доктора філософії Котенко Світлани Андріївни,
1995 року народження, громадянка України,
освіта вища: закінчила у 2018 році Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна за спеціальністю 053 Психологія,
працює на посаді: фізична особа-підприємець, ФОП Котенко Світлана Андріївна, м.
Кременчук
виконала акредитовану освітньо-наукову програму ОП 36716 Психологія (053
Психологія).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України від «01» квітня
2026 року № 0114-1/120 у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Віктор ПЛОХИХ, доктор психологічних наук (19.00.01 –
загальна психологія, історія психології), професор,
професор кафедри загальної психології факультету
психології Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна

Рецензентів –

Ірина КРЯЖ, доктор психологічних наук
(19.00.01 – загальна психологія, історія психології), доцент,
професор кафедри прикладної психології факультету
психології Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна

Олена МИЛОСЛАВСЬКА, кандидат психологічних наук
(19.00.01 – загальна психологія, історія психології), доцент,
доцент кафедри прикладної психології факультету
психології Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна

Офіційних опонентів –

Ірина УШАКОВА, кандидат психологічних наук (19.00.07 –
педагогічна та вікова психологія), доцент, доцент кафедри
психології і соціології Харківського національного
економічного університету імені Семена Кузнеця
Ігор ПОПОВИЧ, доктор психологічних наук (19.00.05 –
соціальна психологія; психологія соціальної роботи),
професор, член-кореспондент НАПН України, професор
кафедри психології факультету психології, історії та
соціології Херсонського державного університету,

на засіданні «05» червня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора
філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Котенко Світлані Андріївні
на підставі публічного захисту дисертації «Психологічний капітал як медіатор і
модератор впливу вимог навчального середовища на емоційне вигорання і
задоволеність життям у студентів» за спеціальністю 053 Психологія.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник Валерій ОЛЕФІР, доктор психологічних наук (19.00.01 – загальна психологія, історія психології), доцент, професор кафедри загальної психології, завідувач кафедри загальної психології факультету психології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Дисертація виконана державною мовою. Зміст, структура та обсяг дисертації відповідають нормативним вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами).

Здобувачка має 3 наукових публікації за темою дисертації, з них 3 є статтями у фахових наукових виданнях України:

1. Олефір, В. О., & Котенко, С. А. (2024). Медіаторна роль психологічного капіталу у взаємозв'язку між вимогами навчання та емоційним вигоранням у студентів. Наука і освіта, (3), 97-105.

2. Олефір, В. О., Котенко, С. А. (2025). Психометричні властивості опитувальника вимог освітнього середовища. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія, 78, 77–84.

3. Котенко, С. А., & Олефір, В. О. (2025). Ефект короткострокової інтервенції у розвитку психологічного капіталу українських студентів. Наука і освіта, (3), 21-32.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Попович І.С.: Одна з гіпотез вашого дослідження полягала у тому, що взаємозв'язок між вимогами освітнього середовища та рівнем емоційного вигорання студентів опосередковується психологічним капіталом. Чому, на вашу думку, медіація зв'язку між вимогами навчання і вигоранням виявилась частковою, а не повною?

Котенко С.А.: Дякую за таке чудове питання. Даний результат дещо відрізнявся від того, який ми припускали. Часткова медіація вказує на те, що зв'язок між вимогами навчання та вигоранням у студентів лише частково пояснюється зниженням психологічного капіталу, як посередника. Це вказує на те, що, можливо, вимоги навчання мають прямий внесок у зростання емоційного вигорання, або ж є інші змінні, які опосередковують цей зв'язок, і які ми не контролювали у дослідженні, наприклад, пов'язані з мотивацією. Деякі дослідники підкреслюють роль суб'єктивної інтерпретації чинників вигорання у підвищенні його рівня. Психологічний капітал, як показало наше дослідження, може бути одним з таких внутрішніх факторів.

Попович І.С.: Яке практичне значення має створений вами опитувальник вимог освітнього середовища?

Котенко С.А.: Створений опитувальник дозволяє операціоналізувати поняття вимог освітнього середовища та оцінювати те, як студенти сприймають навчальне навантаження, зрозумілість і адекватність вимог навчання. Його практичне значення полягає в тому, що він може використовуватися для моніторингу особливостей освітнього середовища у закладах вищої освіти та виявлення чинників, які можуть бути пов'язані зі зростанням ризику вигорання студентів. Отримані результати можуть бути

корисними для вдосконалення організації освітнього процесу, а також для розробки програм профілактики студентського вигорання. Крім того, опитувальник створює можливість для подальших досліджень впливу різних характеристик освітнього середовища на психологічне благополуччя студентів.

Ушакова І.М.: і у мене є теж до вас два запитання. Перше таке: у ваших результатах показано, що психологічний капітал може посилювати зв'язок між вимогами і вигоранням, однак послаблювати зв'язок між вигоранням і задоволеністю життям. Як ви пояснюєте цей парадокс?

Котенко С.А.: Дякую за таке запитання. З одного боку, це може вступати у протиріччя з результатами деяких інших досліджень. У межах моделі вимог-ресурсів продемонстровано, що особистісні ресурси, зокрема психологічний капітал, можуть послаблювати зв'язок між високими вимогами і емоційним виснаженням.

З іншого боку, отримані результати можуть свідчити про складнішу роль психологічного капіталу у студентському контексті. Деякі автори зазначають, що високий рівень ресурсності особистості може супроводжуватися підвищеним залученням та інвестицією ресурсів у досягнення, що за умов високих вимог потенційно може призводити до більшого виснаження. Так, згідно з теорією збереження ресурсів, людина має інвестувати ресурси як для того, щоб зменшити ризик їхньої втрати, реабілітуватися після втрати чи надбати нові, і, таким чином, інвестування ресурсів в умовах високих вимог може призводити до все більших втрат, що, у свою чергу, підсилює ймовірність вигорання. Крім того, наше дослідження не контролювало, наприклад, зміни, пов'язані з мотиваційною сферою. Можливо, студенти з високим рівнем психологічного капіталу, мають високу мотивацію досягнення успіху, що призводить до того, що вони вкладають більше зусиль та мають вищі очікування від навчання, що, за умов високих вимог, призводить до підвищення рівня вигорання. У цьому контексті психологічний капітал може виступати не лише як буфер, але і як ресурс інтенсифікації зусиль, що за високих навчальних вимог пов'язується з більшим ризиком емоційного виснаження.

Ушакова І.М.: Ще одне запитання. Чому для аналізу медіації та модерації ви обрали саме структурне моделювання (SEM)?

Котенко С.А.: Дякую за практичне запитання. Оскільки ці методи статистичного аналізу дозволяють виявити не лише наявність чи відсутність зв'язків, а й охарактеризувати їхні особливості, такі як обумовленість чи опосередкованість вимог. Також вони дозволяють перевірити відповідність складних моделей до набору даних, а не тільки прогностичну цінність змінної, як, наприклад, регресійний аналіз. У нашому випадку це дало можливість не лише встановити наявність зв'язків між змінними, а й перевірити ймовірні механізми їх реалізації та оцінити відповідність усієї теоретичної моделі емпіричним даним.

Кряж І.В.: У мене кілька питань. В рамках наукової дискусії пропонується обговорити питання щодо методологічного статусу конструкту «вимоги освітнього середовища» в кореляційному дослідженні. В дисертації вивчається вплив вимог освітнього середовища, тобто йдеться про причинно-наслідкові зв'язки. Разом з тим, розроблений дисертанткою опитувальник дозволяє отримати саме суб'єктивну оцінку вимог освітнього середовища за параметрами навантаження, ясності, адекватності, що дозволяє припускати зворотні впливи на отримані показники з боку внутрішніх ресурсів та ступеня вигорання респондентів. Чи дозволяють підтвердженні структурні моделі ігнорувати можливу залежність суб'єктивної оцінки вимог освітнього середовища від внутрішніх ресурсів, емоційного вигорання та, певною мірою,

задоволеності життям?

Котенко С.А.: Дякую за таке питання. Дякую за питання. Безсумнівно, ми говоримо про те, що одними з обмежень нашого основного дослідження є крос-поперечний дизайн дослідження, що не дозволяє однозначно стверджувати причинно-наслідковий характер виявлених зв'язків, а застосування методів самооцінювання, що передбачає ризик впливу соціальної бажаності та суб'єктивізму оцінок.

Конструкт «вимоги освітнього середовища» слід інтерпретувати як сприйняті або суб'єктивно оцінені вимоги, а не як повністю незалежні характеристики навчального середовища. Щодо можливого зворотного впливу психологічного капіталу, емоційного вигорання або задоволеності життям на оцінку вимог, така можливість теоретично існує. Наприклад, студенти з вищим рівнем вигорання можуть оцінювати однакові навчальні умови як більш складні або виснажливі, тоді як студенти з вищим рівнем психологічного капіталу можуть сприймати їх як більш керовані.

Побудовані структурні моделі не дозволяють повністю виключити або ігнорувати такі альтернативні напрямки зв'язків. Структурне моделювання дає змогу перевірити відповідність емпіричних даних певній теоретичній моделі, але саме по собі не є доказом причинності та не усуває можливості існування зворотніх впливів.

Саме тому напрямок зв'язків у дослідженні задавався не статистично, а теоретично — на основі моделей вимог та ресурсів середовища, теорії збереження ресурсів та попередніх емпіричних досліджень, де вимоги середовища традиційно розглядаються як один із предикторів вигорання.

Отже, отримані результати свідчать про узгодженість запропонованої моделі з емпіричними даними, але не дозволяють остаточно виключити альтернативні моделі, в яких вигорання або психологічний капітал також впливають на суб'єктивне сприйняття вимог навчального середовища. Для перевірки таких припущень доцільними були б лонгітюдні або експериментальні дослідження.

Кряж І.В.: В структурних моделях, що перевірялися, використані загальні показники вимог освітнього середовища, психологічного капіталу та емоційного вигорання як маніфестні змінні. Однак в роботі не дається пояснення, яким саме чином підраховувалися загальні показники й якою була внутрішня узгодженість шкал емоційного вигорання та вимог освітнього середовища в цілому, так саме як не надано описової статистики та інформації про кореляційні зв'язки для цих загальних показників.

Котенко С.А.: Дякую за запитання. Загальні показники вимог освітнього середовища, психологічного капіталу та емоційного вигорання не обчислювалися як прості суми або середні значення шкал. На першому етапі кожен із цих конструктів моделювався як латентна змінна за допомогою конфірматорного факторного аналізу. Після перевірки відповідності факторних моделей емпіричним даним для кожного учасника були розраховані індивідуальні факторні бали методом регресійної оцінки за допомогою функції. Саме ці факторні бали використовувалися як спостережувані змінні у подальших медіаційних та модераційних моделях. Оскільки в структурних моделях використовувалися факторні бали латентних конструктів, основним підтвердженням їх психометричної якості виступали результати конфірматорного факторного аналізу та показники відповідності моделей. Водночас погоджуюся, що додаткове наведення показників внутрішньої узгодженості для загальних факторів, а також описової статистики і кореляцій між факторними балами зробило б представлення результатів більш повним і зручним для читача.

Милославська О.В.: У мене такі запитання. У ваших результатах показано, що

психологічний капітал може посилювати зв'язок між вимогами і вигоранням, однак послаблювати зв'язок між вигоранням і задоволеністю життям. Як би ви охарактеризували внесок психологічного капіталу у задоволеність життям?

Котенко С.А.: Дякую за питання. Дам відповідь згідно результатів нашого дослідження. З одного боку, як вже зазначалося, психологічний капітал виступає буфером у зв'язку між вигоранням і задоволеністю життям, що пояснює 24,5% варіації задоволеності життям. З іншого – він підсилює зв'язок між вимогами навчання та вигоранням. Така модель пояснює 13,4% варіації задоволеності життям. Також психологічний капітал напряду виступає предиктором задоволеності життям. Тобто, психологічний капітал робить внесок у задоволеність життям як напряду, так і виступаючи буфером та модератором зв'язку з іншими змінними. Це підкреслює необхідність розглядати роль ресурсів комплексно і як таку, що є залежною від контексту. Однак варто підкреслити, що у межах нашого дослідження, модель, де психологічний капітал виступав буфером негативного ефекту вигорання, має вищу пояснювальну здатність, ніж модель, де психологічний капітал посилював зв'язок між вимогами навчання та вигоранням.

Милославська О.В.: Дякую. Маю ще одне питання. Які фактори, не враховані у вашій моделі, можуть впливати на вигорання студентів?

Котенко С.А.: Дякую за питання. На вигорання, згідно результатів попередніх досліджень і теоретичних моделей, може впливати низка факторів. Наприклад, це можуть бути фактори, пов'язані з умовами середовища. дисбаланс між очікуваними винагородами та ризиками покарання, відчуття безсилля перед робочими процесами та низька впевненість у власних можливостях, а також більш широкі процеси, такі як війна і пов'язані з нею події, що виснажують ресурси і знижують можливість прогнозування майбутнього. Також це можуть бути стабільні риси і когнітивні процеси і стилі. Наприклад, високий рівень нейротизму і перфекціонізму, зовнішній локус контролю, низька толерантність до невизначеності та здатність відкладати отримання задоволення. Серед внутрішніх чинників це також можуть бути мотиваційні фактори. Ще одна категорія, яку б я виділила – це наявність зовнішніх ресурсів – сімейної підтримки, фінансових можливостей тощо.

Коли ми екстраполюємо результати дослідження на популяцію, варто також не забувати про схожість проявів вигорання і депресивних розладів, адже це відкриває питання про більш широке поле передумов. Наше дослідження фокусувалось саме на проявах вигорання у студентів. Ми мали на меті зробити модель компактною, тому зосередились на середовищних та факторах, пов'язаних з ресурсністю особистості.

Плохих В.В.: У живому робочому процесі захисту повинні прийняти участь всі, тобто і я маю задати якесь запитання. Ну, у мене просте запитання: у чому саме полягає новизна вашого дослідження порівняно з попередніми роботами про психологічний капітал?

Котенко С.А.: Дякую за цікаве дискусійне питання. По-перше, нами було адаптовано українською мовою адаптовано Шкалу психологічного капіталу-12, встановлено його психометричні властивості – надійність, валідність та вимірювальну інваріантність за статтю, що відкриває можливості для дослідження психологічного капіталу у навчальному середовищі.

По-друге, нами було теоретично розроблено і емпірично підтверджено моделі, що описують взаємозв'язок між вимогами навчального середовища і емоційним вигоранням та задоволеністю життям у студентів; роль психологічного капіталу у цьому взаємозв'язку, тоді як досліджень, що вивчали б механізм взаємозв'язку між особливостями середовища та вигоранням, задоволеністю життям у студентів існує вкрай небагато. По-третє, було перевірено альтернативні моделі ролі психологічного

капіталу у взаємозв'язку між вимогами навчального середовища, емоційним вигоранням і задоволеністю життям у студентів – аналіз наукових публікацій засвідчив відсутність у вітчизняних дослідженнях робіт, які тестують комплексну модель ролі психологічного капіталу у зазначеній системі змінних. Було також засвідчено амбівалентність ролі психологічного капіталу у індивідуальних відмінностях рівня задоволеності життям у студентів. І, нарешті, нами було розроблено короткострокову інтервенцію з розвитку психологічного капіталу студентів і оцінено її ефект та внесок у окремі компоненти психологічного капіталу у української вибірки. Показано її ефект у порівнянні до і після інтервенції, а також через місяць після і у порівнянні з контрольною групою.

Плохих В.В.: Дякую. Ну, і так навертається запитати – які подальші напрями дослідження ви вважаєте найбільш перспективними?

Котенко С.А.: Дякую, це питання. Перспективами подальших досліджень може бути застосування лонгітюдних дизайнів, вдосконалених експериментальних інтервенцій та вивчення нелінійних ефектів ресурсності, наприклад, зв'язків з мотиваційною сферою. Також перспективним в Україні можна було б назвати дослідження ефекту розвитку психологічного капіталу у осіб з різною вираженістю симптомів ПТСР чи депресивного епізоду; вдосконалення інтервенції з розвитку психологічного капіталу та дослідження її ефекту.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує КОТЕНКО Світлані Андріївні ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої
ради

(підпис)

Віктор ПЛОХІХ
(власне ім'я та прізвище)

